

ÖB anförande 15 januari 2012. *Det talade ordet gäller*

15 januari 2012, Sälen

Långsiktighet för framtiden

Försvarsministrar, ärade konferensdeltagare,

När jag talade här för ett år sedan pekade jag på att dagens och framtidens omvärldsutveckling är svårförutsägbar och att även de mest skilda händelser snabbt kan få oförutsedda konsekvenser.

Det är därför Försvarsmakten står redo 24 timmar om dygnet, sju dagar i veckan, året om, i händelse av en kris eller konfliktsituation här hemma eller utanför rikets gränser. Att Försvarsmakten var på plats på Sigonellabasen på Sicilien för att medverka i Libyeninsatsen 23 timmar efter riksdagens beslut är ett utmärkt exempel på hur ett insatsförsvaret fungerar.

I detta nu tar svenska soldater, på uppdrag av riksdag och regering, risker i kris- och konfliktområden precis som soldater på hemmaplan i samverkan med andra aktörer givit samhället stöd under jul och nyår. De förtjänar alla en eloge för det högkvalitativa och viktiga arbete de genomfört!

Det gångna året bekräftar mer än väl att omvärldsutvecklingen är svårförutsägbar, se bara på den arabiska våren. Trodde någon att vi skulle delta med svenskt stridsflyg över Libyen?! Och det var nog ganska få som förutspådde dagens ekonomiska kris i Europa.

Jag tar upp detta därför att den övergripande samhälls-utvecklingen påverkar den säkerhetspolitiska miljön, och därför att vi inom försvarsområdet ser att många länder får oförändrade eller krympande försvarsanslag. Men också att vissa länder som Norge och Schweiz lägger tilläggsanslag för större materiellinvesteringar.

Den ekonomiska krisen i Europa påverkar många områden. Vårt gemensamma EU-bygge står inför utmaningar där vår solidaritet kan komma att sättas på prov. Med största sannolikhet får krisen socioekonomiska konsekvenser. Ökade protektionistiska tendenser kan inte heller uteslutas.

Den ekonomiska krisen påverkar även USA. Minskade amerikanska försvarsanslag och ett ökat amerikanskt fokus på Stilla Havsområdet innebär att vi inte längre kan ta USA:s engagemang i vårt närområde för givet. Europa måste ta större ansvar för den egna säkerheten.

Vi har också att reflektera över utvecklingen i vårt närområde som helhet, i Östersjön och Arktis. Här avtecknar sig en dynamisk strategisk och militär utveckling. Den ryska förmågeuppbyggnaden sker

med såväl konventionella vapen som kärnvapen. Och de senare är en doktrinär grundpelare för Ryssland.

Mycket begränsade militära åtgärder i en så kompakt miljö kan få oförutsedda effekter.

I en globaliserad värld kan en begränsad förändring i säkerhetsläget ske snabbt inom ramen för det rådande säkerhetspolitiska läget.

Jag bedömer att vi fortsatt måste följa utvecklingen i Ryssland noga. Det är därtill oklart hur den ekonomiska krisen slår mot den ryska råvaruberoende ekonomin som inte minst är så beroende av oljeprisutvecklingen. Vad som däremot står klart är att Ryssland genomför en militärreform för att ha mer mobila och snabbt gripbara förband. Landet satsar resurser för att öka sin militära förmåga. Denna ska dock inte förväxlas med att det föreligger ett militärt hot idag.

Hot är en summa av politisk vilja och militär förmåga. Här och nu utgör signalspaning och annan underrättelseinhämtning samt cyberoperationer de största hoten riktade mot antingen vår långsiktiga förmågeuppbyggnad eller som möjliga vapen i lågintensiva/icke-militära operationer.

Energiresurser kommer sannolikt att bli en allt viktigare säkerhetspolitisk faktor då Östersjön får ökande betydelse för rysk energitransport, inte minst sedan Nordstreams gasledning tagits i bruk. Ekonomiska drivkrafter och en relativt liten militär närvaro präglar vårt närområde. I en globaliserad värld blir dynamiken i vårt närområde än svårare att förutsäga. Förmåga att snabbt och flexibelt nyttja Försvarsmakten till att bidra till att stabilisera närområdet är väsentlig.

Den förändrade omvärlden innebär att miljön i de områden vi deltar med militära insatser det senaste decenniet har skärpts. Det är inte samma typ av mellanstatliga konflikter som tidigare.

Konflikterna handlar istället om interna förhållanden i s.k. misslyckade stater med irreguljära aktörer och inte sällan med extremistiska inslag.

Många av konflikterna påverkar de globala flödena. Denna verklighet understryker behovet av mer allomfattande insatser med både militära och civila aktörer och att Försvarsmaktens uppträdande måste kunna vara mer robust.

Utvecklingstendenserna i krisområden som Afghanistan men även i t.ex. Nordafrika innebär att vi extra noga måste följa hur kvinnors rättigheter tas tillvara. Vi har alla ett långsiktigt ansvar att se till att de kvinnor vi uppmuntrat att frigöra sig från gängse samhällsnormer också får stöd och skydd. Genderarbete måste vara långsiktigt. Ett av huvudsyftena med att lyfta fram kvinnors rättigheter är att det främjar byggandet av demokratiska samhällen.

Försvarsmakten tar ett ytterligare grepp kring genderarbetet när vi inviger vårt Gendercenter på Livgardet den 24 januari. Avsikten är att centret ska uppgraderas till status av Nordiskt Gender Center när bl.a. norsk personal börjar arbeta där. Sverige diskuterar redan möjligheten att i samverkan med Norge utveckla det till ett NATO Center of Excellence.

Långsiktig ekonomi

Omvärldsutvecklingen har alltid varit styrande för utformningen av Försvarsmakten. Det är en omfattande omvandlingsprocess vi genomfört från kalla krigets slut till idag.

Givet den Försvarsmaktorganisation 14 som riksdag och regering beslutat har vi nu förverkligat den besparingspotential som den mycket gynnsamma säkerhetspolitiska utvecklingen i vårt närområde sedan 1990 inneburit.

Vi har avvecklat en omfattande struktur som skulle möta ett invasionshot och arbetar nu intensivt med ett insatsförsvar.

Vi har tidigare gjort omfattande ambitionssänkningar genom att sänka insatsberedskapen vid huvuddelen av Försvarsmaktens förband, den så kallade strategiska time-outen. Vi har omstrukturerat organisationen, ledningen och många delar av verksamheten, i syfte att rationalisera och effektivisera.

Den försvarsmakt vi nu utvecklar till Försvarsmaktsorganisation 14, den sammantagna insats- och basorganisationen, kommer att ha en operativ förmåga som är i enlighet med riksdagens beslut och rimlig med hänsyn till det förhållandevis gynnsamma militärstrategiska omvärldsläge vi har i vårt närområde just nu.

Detta inbegriper utvecklingen mot förband som är gripbara här och nu, med en hög tillgänglighet och insatsberedskap, baserat på bland annat ett förändrat personalförsörjningssystem baserat på frivillig rekrytering.

Men den försvarsmakt vi nu bygger ska vara materielsatt med samtliga personalkategorier övade 2019. Inriktningsbeslutet, inklusive den säkerhetspolitiska analysen, sträcker sig till och med 2014. För tidsperioden därefter har det inte gjorts någon säkerhetspolitisk analys.

Vi kommer att fortsätta effektivisera i enlighet med de beslut riksdag och regering fattat, inklusive genomförandet av Försvarsstrukturutredningen.

Men utöver detta är det inte längre rimligt att hämta in några större belopp på ytterligare rationaliseringar och effektiviseringar givet kraven på den operativa förmåga riksdag och regering bestämt.

Med hänsyn till de krav som ställs på Försvarsmaktens operativa förmåga kan vi inte längre regelmässigt möta framtida ekonomiska utmaningar med en minskad organisation eller med sänkt beredskap.

Jag konstaterade redan förra året här i Sälen att vi inte kan vidmakthålla den av riksdag och regering beslutade förmågan i den nya försvarsmaksorganisationen bortom 2014 med nuvarande ekonomiska ramar. Inte heller den strategiska time-outen är något nytt. Den har medfört att vi har ett omfattande återtagande att göra. Detta är också något vi arbetar med när vi nu genomför nationell försvarsplanering.

Jag anser att vi idag har en internationellt sett hög materiell standard. Men jag vill också understryka vikten av att våra soldater och sjömän har rätt förutsättningar för att lösa uppgifter i tuffa insatsmiljöer hemma och internationellt. Detta gäller inte minst personalens säkerhet. Som exempel har vi pansarbandvagn 302 vilken efter drygt 50 års tjänst får anses ha tjänat ut.

Det finns ett stort investeringsbehov bortom nuvarande planeringsperiod, däribland ett förmågelyft för JAS-systemet. Det är min strävan att upprätthålla investeringarna i så hög grad att vi även i framtiden har materiel som är av samma kvalitet som länderna i närområdet.

För att vidmakthålla ambitionen i det senaste försvarsbeslutet behöver flera större materielsystem bytas ut under de närmaste 20 åren, bl.a. stridsflyg, transportflyg, luftvärn, sjömålsrobotar, ubåtar, fartygssystem, stridsledningsfunktioner, radiosystem, sjukvårdsutrustning, stridsfordon, pansarvärnssystem samt mörkerhjälpmedel.

För Försvarsmakten utgör den enskilt största frågan den om ett förmågelyft för JAS-systemet. Utgångspunkten för våra överväganden är operativ förmåga. Övervägandena kan inte genomföras isolerat från övriga förmågor i Försvarsmakten. Stridsflyget och hela luftförsvaret är ett system av system, och vi behöver därtill studera förutsättningarna för att upprätthålla vår samlade operativa förmåga.

Jag återkommer till mitt ställningstagande i frågan om förmågelyft för JAS-systemet i mars i samband med Försvarsmaktens budgetunderlag. Vi välkomnar att Schweiz beslutat att köpa JAS. Vi är naturligtvis mycket positiva till och öppna för samarbete med Schweiz.

Kärnan i ett insatsförsvaret med frivilligt rekryterade soldater och sjömän är att de är välövade och har hög kvalitet på materiel och utrustning.

Inte minst de deltidstjänstgörande soldaterna och sjömännen, GSS/T, måste med regelbundna intervaller öva så att de upprätthåller och utvecklar sina färdigheter. Därför är det ytterst angeläget att lagstödet för deltidstjänstgörande personal, såväl soldater som officerare, kommer på plats under året.

I sammanhanget förtjänar det att påpekas att beredskapen här hemma främst upprätthålls av hemvärnet, flygstridskrafter och marina stridskrafter och den anställda personalen vilka i helhet i beredskapsorder förbereds för tillfälligt sammansatta enheter. Efterhand som ytterligare soldater anställs och övas så intar hela organisationen anbefalld beredskap.

Den ökade ambitionen avseende beredskap medför också stigande kostnader för utbildning och beredskapslagring.

Ett stående insatsförsvaret använder och sliter mer på sin materiel i insatser och övningar än ett förrådsställt försvar. Ny materiel tillförs de förband som har hög beredskap.

Min slutsats är att en bibehållen operativ förmåga med insatsförsvaret kräver ekonomiska tillskott. Med oförändrade ekonomiska ramar från 2015 kliver vår operativa förmåga gradvis under den gräns som kan kallas rimlig även i en i nuläget gynnsam omvärldssituation.

Samtidigt behöver vi se över hela skalan av möjligheter att hantera de framtida utmaningarna. Alltifrån hur förmågor kan skapas och delas tillsammans med andra, till de ekonomiska förutsättningarna, såväl för Försvarsmakten som helhet som för enskilda system.

Försvarsmakten hanteras och ska hanteras som alla andra myndigheter och i syfte att inte vara löneledande ska staten effektiviseras på samma sätt som privata sektorn. Men det kan inte anses vara självklart att även krigsförband kan rationaliseras i ekonomiska termer. Jag kan inte nog understryka hur viktigt detta är.

Militära operationer blir alltmer komplexa med nya krav på funktioner, förmågor och specialisering, vilket begränsar möjligheten till rationaliseringar. Varje försvarsbeslut eller inriktningsbeslut har också inneburit att rationaliseringspotential identifierats och använts för att finansiera respektive beslut. Det finns en risk att man förutsätter ratio på ratio som inte är realistiska.

När det gäller samarbete med andra kring att producera och att nyttja operativa förmågor, måste vi definiera både vad vi vill ha ut av ett sådant samarbete och vad som gör oss till en attraktiv samarbetspartner, respektive motiverar andra att vilja lämna stöd till oss.

Helt klart är att våra insatser i Afghanistan, Adenviken och Libyen givit Försvarsmakten och därmed Sverige positiv uppmärksamhet och respekt. Hur ska vi agera för att vara en så uppskattad partner även i framtiden? Sannolikt behöver vi ge för att också kunna få, vare sig det gäller operativa samarbeten eller samarbete kring utbildning och förbandsproduktion.

2012-2014

Vår ekonomi fram till 2014, kommer att vara i balans. Just nu pågår arbetet med bokslutet för 2011. I nuläget finns inga siffror klara för 2011, men jag vet att vi kommer att leverera ett ekonomiskt positivt resultat.

För att uppnå det har vi emellertid varit tvungna att genomföra begränsningar i verksamheten som vi måste ta igen. För att uppnå balans 2012-14 krävs också tuffa prioriteringar. Prioriteten är att vi fortsätter det intensiva genomförandet av IO 14 och Basorganisationen.

Rekryteringen är givetvis av största betydelse. Beträffande GSS/T har vi med råge uppnått målet 2 400 interimskontrakt till utgången av 2011. Då hade vi drygt 2800 interimskontrakt, en siffra i stigande.

Lika viktigt är att vi lyckas planera in en övningsverksamhet som hjälper krigsförbanden bygga upp sin förmåga och som ger de nya soldaterna och sjömännen sådant förtroende för Försvarsmaktens och deras egen förmåga att det motiverar till fortsatt anställning.

Samverkan med andra

För framtiden måste vi studera vad vi kan göra tillsammans med andra, en nödvändighet för att uppnå större effekt. Ett bra exempel är det strategiska flygsamarbetet, SAC, med sin bas i Papa i Ungern där Sverige och Finland deltar tillsammans med ett antal NATO-länder. Genom synergier kan på sikt förutsättningar för en mer kostnadseffektiv verksamhet skapas.

Detta är något vi försöker uppnå genom det nordiska samarbetet, NORDEFKO. Ur ett militärt perspektiv finns en rad potentiella samarbetsområden, däribland möjligheterna till samarbete kring taktiskt transportflyg.

Rent militärt ser vi alltså möjligheter till samarbete såväl inom den nordiska kretsen som utanför denna. Men det finns också trösklar, t.ex. nationell lagstiftning som ibland försvårar samarbetet, vilka endast kan lösas genom politiska beslut.

Denna typ av långsiktiga processer berör ofta frågor kopplade till nationella identitetsmarkörer. En framgångsrik effektiviseringsprocess bygger därför på ett ömsesidigt förtroende och förutsägbarhet. Jag bedömer att vi på lång sikt kan uppnå resultat, men vill varna för överdriven optimism om snabba, kostnadsbesparande framsteg.

I en omvärld där informationsflöden samt de ekonomiska och råvaruflödena inte känner några nationsgränser kan knappast någon nation lösa sina problem ensamt. Detta tar sig också uttryck i den av riksdagen antagna solidaritetsdeklarationen.

Sverige ska både kunna ge och ta emot militärt stöd. Samverkan med andra blir nödvändig, både för att förebygga eventuella problem och kriser, men också för att lösa problem och kriser.

Att Sverige samverkar med andra är inget nytt. I vår säkerhetspolitik har vi alltid eftersträvat en världsordning där den multilaterala andan dominerar arenan istället för enskilda stater. Detta har manifesterats och manifesteras genom ett starkt svenskt stöd till FN, men jag vågar påstå att det har sina rötter längre bak i tiden från när Sverige var en aktiv nation i NF.

Sveriges försvarsmakt har goda förutsättningar för samverkan med andra. Vi är en mycket aktiv och välrenommerad partner till NATO, en aktiv deltagare i EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP) samt i NORDEFCO.

Så länge vi levererar med kvalitet och trovärdighet blir vi en extra intressant samarbets- och samtalspartner. Detta har inte minst vår medverkan i de NATO-ledda insatserna i Bosnien-Hercegovina, Kosovo, Afghanistan och Libyen bidragit till.

Genom kvalitativt och trovärdigt agerande har vi än större möjligheter att få gehör för våra önskemål inom ramen för vårt partnerskap med NATO. Detta är en möjlighet vi ska vårda och utveckla. Det ligger i vår nations intresse att bidra till att det finns en väl fungerande, multilateral dimension i den internationella krishanteringen när denna riskerar att få militära konsekvenser.

Nya överraskningar som utmanar handelsflöden och internationell säkerhet väntar, se bara på den ökade spänningen i Hormuzsundet. För att möta dessa utmaningar krävs handlingsfrihet med bl.a. militära förmågor. Försvarsmaktens nuvarande förmågebredd och djup är principiellt långsiktigt viktig för att bibehålla handlingsfrihet.

Sammanfattning

Försvarsbeslutet 2009 skapar de militära förutsättningar som erfordras, på kort sikt. Av goda skäl har vi kortsiktigt fokus för att säkerställa att dess ambitioner infrias. Vi har emellertid inte råd att långsiktigt vara kortsiktiga. En balans mellan omedelbar tillgänglighet och långsiktig handlingsfrihet är viktig, där kostnaderna för det senare i stor utsträckning utgörs av materiell förnyelse.

När vi anskaffar nya materielsystem måste vi se till den operativa helheten samt i vilken framtida säkerhetspolitisk miljö helheten ska användas i, och inte till respektive enskilt system. Givet de framtida utmaningarnas bredd och komplexitet i kombination med en global tyngdpunktsförskjutning österut bedömer jag att vi i allt större utsträckning även måste tänka utanför de regionala och europeiska banorna, dvs även globalt.

Men även de bästa materielsystem kan inte fungera utan kompetent och välövd personal. Försvarsmakten är nu ett och ett halvt år in i den omfattande omvandlingsprocessen till ett insatsförsvar baserat på frivillig rekrytering.

Det går idag inte att dra för långtgående slutsatser huruvida reformen är en fullständig framgång eller inte. Målet är att 2019 ha ett insatsförsvar som är materielsatt med samtliga personalkategorier övade. Under de närmaste åren kommer antalet soldater och sjömän att öka.

Ett insatsförsvar kräver kontinuerlig satsning på träning och övning för att upprätthålla den operativa förmågan av både personal och materiel. En välövd och högkvalitativ försvarsmakt är också en attraktiv arbetsgivare för presumtiva soldater och sjömän.

Försvarsmakten utgör en av de statliga myndigheter där effektivisering inte kan göras som i privata sektorn. Det är inte realistiskt att utgå från att krigsförbanden kan rationaliseras i ekonomiska termer. De operativa uppgifterna sätter gränserna för rationaliseringar.

För att Sverige ska behålla sin beslutade militära operativa förmåga har Försvarsmakten behov av ekonomiska tillskott bortom 2014. Vissa begränsade effektiviseringsvinster kan göras, men vi har också behov av tillförsel av extra medel. Man borde betrakta Försvarsmaktens anslag som en helhet. Ett insatsförsvar ställer krav på politiska överväganden kring en ökad flexibel anslagsfördelning.

Man skulle t.ex. kunna tänka sig att medel tidvis överförs från anslaget för insatser för att användas till övningar – vilket skulle medge en satsning på insatsorganisationens utveckling. Vidare skulle extra medel kunna avsättas för större materielprojekt, något som gjorts i bl.a. Norge, Schweiz och Australien.

Till sist vill jag understryka att vi förutser stora och viktiga investeringsbeslut i närtid. De kommer att binda oss för lång tid framöver. Det finns risk för att dessa begränsar vår handlingsfrihet och ger oönskad avvägning av operativa förmågor i framtiden.

En säkerhetspolitisk utblick bortom nuvarande försvarsbeslutsperiod med tillhörande dialog om långsiktig handlingsfrihet, omedelbar tillgänglighet och försvarsekonomi, välkomnas.

Vi har inte råd att långsiktigt vara kortsiktiga!

Tack!